

УДК 341.3

DOI <https://doi.org/10.32689/2522-4603.2024.4.1>**Сергій ВИЛКОВ**

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник НДЦ

«Інститут соціально-правових та політичних досліджень імені Олександра Яременка»

Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, vytkovsv@gmail.com

ORCID: 0009-0002-5889-8688

**ПРИМУСОВА ДЕПОРТАЦІЯ УКРАЇНЦІВ
ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ
ЯК ЗЛОЧИН ПРОТИ ЛЮДЯНОСТІ**

Стаття докладно аналізує юридичну кваліфікацію примусової депортації українців як злочину проти людяності, зокрема на тлі триваючої російсько-української війни. Автор, застосовує комплексний підхід до розгляду міжнародних конвенцій та правових актів, включаючи Женевські конвенції, Римський статут Міжнародного Кримінального Суду, а також численні джерела, які висвітлюють проблему депортації в історичному та сучасному аспектах.

Використано багатоаспектний метод аналізу, який охоплює вивчення великої кількості юридичних документів та звітів міжнародних та правозахисних організацій. Значну увагу приділено звітам ОБСЄ і публікаціям Радіо Свобода, які детально документують випадки примусової депортації та їх вплив на основні права людини. Це доповнюється аналізом наукових робіт інших дослідників, які вивчали схожі питання, забезпечуючи таким чином широкий огляд існуючих досліджень.

Стаття висвітлює депортацію не лише як юридичну проблему, але і як серйозне порушення прав людини, що включає психологічні травми та соціально-економічні наслідки. Аналіз охоплює вивчення методів депортації, таких як застосування "фільтраційних таборів", примусове переміщення, і класифікує ці методи як грубі порушення міжнародного гуманітарного права.

Окрім теоретичного аналізу, автор ставить перед собою завдання сприяти формуванню ефективних міжнародно-правових механізмів для притягнення до відповідальності винних у воєнних злочинах і злочинах проти людяності, що має забезпечити справедливість і відновлення порушених прав.

Результати дослідження мають значний вплив на розробку політик і практик у галузі міжнародного права та прав людини. Автор закликає міжнародну спільноту використовувати здобуті знання для підвищення ефективності реагування на порушення прав людини і використовувати юридичні інструменти для боротьби з безкарністю.

Ключові слова: примусова депортація, злочини проти людяності, міжнародне гуманітарне право, Женевські конвенції, права людини.

Serhii Vylkov. FORCED DEPORTATION OF UKRAINIANS DURING THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR AS A CRIME AGAINST HUMANITY

The article analyzes in detail the legal qualification of the forced deportation of Ukrainians as a crime against humanity, in particular against the background of the ongoing Russian-Ukrainian war. The author applies a comprehensive approach to the consideration of international conventions and legal acts, including the Geneva Conventions, the Rome Statute of the International Criminal Court, as well as numerous sources that cover the problem of deportations in historical and contemporary aspects.

A multidimensional method of analysis was used, which includes the study of a large number of legal documents and reports of international and human rights organizations. Considerable attention is paid to OSCE reports and Radio Liberty publications that document in detail cases of forced deportation and their impact on fundamental human rights. This is complemented by an analysis of scholarly works by other researchers who have studied similar issues, thus providing a broad overview of existing research.

The article highlights deportation not only as a legal issue, but also as a serious human rights violation that includes psychological trauma and socio-economic consequences. The analysis covers the study of deportation methods, such as the use of "filtration camps" and forced displacement, and classifies these methods as gross violations of international humanitarian law.

In addition to the theoretical analysis, the author aims to promote the formation of effective international legal mechanisms for bringing to justice those responsible for war crimes and crimes against humanity, which should ensure justice and restoration of violated rights.

The results of the study have a significant impact on the development of policies and practices in the field of international law and human rights. The author calls on the international community to use the knowledge gained to improve the effectiveness of the response to human rights violations and to use legal instruments to combat impunity.

Key words: forced deportation, crimes against humanity, international humanitarian law, Geneva Conventions, human rights.

Постановка проблеми. Примусова депортація українців під час російсько-української війни виступає одним із найсерйозніших викликів сучасного міжнародного права та гуманітарних норм. Дослідження цього питання є вкрай важливим в контексті сьогодення, оскільки воно стосується фундаментальних прав людини та принципів суверенітету держав. Аналіз правових аспектів примусової депортації дозволяє виявити порушення міжнародних зобов'язань, взятих на себе державами, і сприяє формуванню механізмів запобігання таким діям у майбутньому.

Вплив депортації на права людини є багатогранним та глибоким. Примусове переміщення осіб супроводжується порушеннями права на свободу пересування, права на особисту недоторканність, та, як правило, призводить до розлучення сімей та втрати майна. Такі дії суперечать нормам міжнародного гуманітарного права, зокрема Женевським конвенціям та Римському статуту Міжнародного Кримінального Суду. Крім того, масштабні депортації можуть стати джерелом регіональної нестабільності, провокуючи гуманітарні кризи та посилюючи напруженість між державами. Це становить загрозу міжнародній безпеці та підриває довіру до існуючих міжнародних інституцій та правових норм. Таке дослідження має на меті забезпечити сприяння розвитку міжнародно-правових механізмів притягнення винних до відповідальності, задля забезпечення справедливості, відновлення порушених прав та запобігання подібним злочинам у майбутньому.

Мета і завдання статті. Метою дослідження є комплексний аналіз правової кваліфікації примусової депортації українців під час російсько-української війни та визначення цих дій як злочину проти людяності. У рамках цієї мети передбачається детальне вивчення відповідних норм міжнародного права, зокрема положень Женевських конвенцій, Римського статуту Міжнародного Кримінального Суду та інших міжнародних актів, що регулюють питання примусового переміщення населення.

Дослідження спрямоване на виявлення правових підстав для кваліфікації дій росії як міжнародного злочину та обґрунтування можливості притягнення винних до відповідальності. Одним із ключових завдань є аналіз дій російської федерації в контексті міжнародного права, що включає оцінку порушень норм міжнародного гуманітарного права та прав людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Було проаналізовано нормативно-правові акти та публікації, що стосуються питань міжнародного гуманітарного права, примусової депортації та злочинів проти людяності, зокрема Конвенцію ООН про захист цивільного населення під час війни, Конвенцію про права дитини, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, Женевську конвенцію про захист цивільного населення під час війни, Римський статут Міжнародного Кримінального Суду, а також публікації В. Алейника, М. Горбаня, І Колотухи, О. Кучера та інших.

Виклад основного матеріалу дослідження. Після розпаду Радянського Союзу в 1991, Україна, здобувши незалежність, прагнула утвердити свій суверенітет та визначити власний зовнішньополітичний курс як незалежної, європейської, демократичної держави. Росія, зі свого боку, часто розглядала Україну як сферу свого впливу, що призводило до періодичних напружень у двосторонніх відносинах. Питання розподілу Чорноморського флоту, статусу Криму, газові конфлікти та інші спірні моменти ставали джерелами суперечок і вимагали дипломатичного врегулювання.

Початок ХХІ століття ознаменувався зростанням прагнень України до європейської та євроатлантичної інтеграції, а Помаранчева революція 2004 року стала виразом суспільного запиту на демократичні перетворення та віддалення від пострадянської моделі розвитку. Ці події були сприйняті росією як загроза її геополітичним інтересам, що посилювало напруженість у відносинах. Подальше підписання Україною Угоди про асоціацію з Європейським Союзом у 2014 році стало каталізатором для ескалації конфлікту з боку рф.

Аналіз причин ескалації конфлікту між Україною та росією вимагає врахування як внутрішніх, так і зовнішніх факторів. Анексія Криму росією в березні 2014 року була виправдана російським керівництвом необхідністю захисту російськомовного населення, проте міжнародна спільнота розцінила цей акт як порушення міжнародного права та принципів територіальної цілісності. Ситуація у східних регіонах України, зокрема в Донецькій та Луганській областях, загострилася через підтримку росією сепаратистських рухів, що призвело до збройного конфлікту.

Ескалація конфлікту була обумовлена також геостратегічними інтересами росії щодо недопущення розширення НАТО на схід та збереження контролю над пострадянським простором. Інформаційна війна та про-

паганда сприяли формуванню негативного образу України в очах російського суспільства та міжнародної спільноти, що ускладнило можливості для дипломатичного врегулювання.

Таким чином, передумови російсько-української війни кореняться в комплексі історичних, політичних та економічних факторів, посилені геополітичними амбіціями. Агресивна політика РФ призвела до ескалації конфлікту, наслідком якого стали серйозні порушення прав людини, зокрема примусова депортація українців, що потребує ретельного правового аналізу та міжнародного реагування.

Масштаби та характер депортації українців під час російсько-української війни викликають серйозне занепокоєння міжнародної спільноти та правозахисних організацій. За даними, оприлюдненими різними джерелами [2; 3; 9], значна кількість українських громадян була примусово переміщена на територію російської федерації. Точні статистичні показники варіюються залежно від організацій, що проводять моніторинг, але мова йде про сотні тисяч осіб, серед яких значну частину становлять жінки, діти та люди похилого віку. Такі масштаби свідчать про систематичний та організований характер депортаційних заходів, що здійснюються в контексті збройного конфлікту.

Методи та засоби здійснення депортації характеризуються примусовістю та порушенням основоположних прав людини. Громадяни України часто депортують під тиском, використовуючи загрози фізичного насильства чи інших репресивних заходів. Застосовуються так звані "фільтраційні табори", де люди проходять примусові перевірки та допити. У багатьох випадках депортовані позбавлені можливості вільно пересуватися, їхні документи вилучаються, що унеможливає повернення на територію України. Також відзначаються випадки роз'єднання сімей, примусового усиновлення дітей та інших дій, що суперечать міжнародним нормам гуманітарного права. Застосування таких методів свідчить про цілеспрямовану політику, спрямовану на зміну демографічної ситуації та підірив суверенітету України. Ці дії порушують основоположні права та свободи людини, закріплені в міжнародних актах, таких як Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 року [10].

Кваліфікація примусової депортації як злочину проти людяності ґрунтується на міжнародно-правових нормах, закріплених у низці фундаментальних міжнародних документів.

Зокрема, Женевські конвенції 1949 року та їхні Додаткові протоколи містять положення, що забороняють насильницьке переміщення цивільного населення під час збройних конфліктів [12].

Четверта Женевська конвенція «Про захист цивільного населення під час війни» прямо забороняє депортацію або переміщення осіб із окупованої території на територію окупаційної держави чи будь-якої іншої держави, незалежно від мотивів такого переміщення. Стаття 49 цієї Конвенції встановлює, що індивідуальні або масові примусові переміщення, а також депортації осіб із окупованих територій є забороненими [6].

Додаткові протоколи до Женевських конвенцій, прийняті у 1977 році, розширюють та уточнюють захист цивільного населення. Перший Додатковий протокол, який стосується міжнародних збройних конфліктів, у статті 85 класифікує неправомірне депортування або переміщення населення як серйозне порушення, що прирівнюється до воєнних злочинів [4]. Таким чином, дії, пов'язані з примусовою депортацією українців, можуть розглядатися як грубе порушення норм міжнародного гуманітарного права, закріплених у Женевських конвенціях та їхніх протоколах.

Римський статут Міжнародного Кримінального Суду 1998 року встановлює юрисдикцію Суду щодо злочинів геноциду, злочинів проти людяності та воєнних злочинів. У статті 7 Статуту депортація або насильницьке переміщення населення визначається як злочин проти людяності, якщо здійснюється в рамках широкомасштабного або систематичного нападу на цивільне населення [14]. Під депортацією або насильницьким переміщенням розуміється примусове переміщення осіб шляхом виселення або інших примусових дій з території, на якій вони законно перебувають, без підстав, дозволених міжнародним правом.

Крім того, стаття 8 Римського статуту класифікує незаконне депортування або переміщення як воєнний злочин у контексті міжнародних збройних конфліктів [14]. Це положення підкреслює серйозність таких дій та передбачає можливість притягнення винних осіб до міжнародної кримінальної відповідальності. Отже, дії, пов'язані з примусовою депортацією українців під час конфлікту, підпадають під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду і можуть бути предметом розгляду в цій інституції.

Таким чином, міжнародно-правові норми чітко забороняють примусове переміщення цивільного населення та визначають такі дії

як злочини проти людяності та воєнні злочини. Застосування цих норм до ситуації з депортацією українців дозволяє зробити висновок про наявність правових підстав для міжнародного переслідування винних осіб і держави, яка здійснює такі дії. Це підкреслює важливість міжнародної співпраці та ефективності механізмів міжнародного правосуддя у забезпеченні захисту прав людини та дотримання норм міжнародного гуманітарного права.

Визначення злочину проти людяності є ключовим для розуміння правової кваліфікації примусової депортації українців у контексті російсько-української війни. Злочини проти людяності, як категорія міжнародного кримінального права, охоплюють найтяжчі діяння, спрямовані проти цивільного населення, і передбачають індивідуальну кримінальну відповідальність осіб, які їх вчиняють.

Критерії та ознаки злочинів проти людяності включають декілька важливих елементів. По-перше, діяння повинні бути частиною широкомасштабного або систематичного нападу на цивільне населення. Це означає, що вони не є поодинокими випадками, а здійснюються як частина політики або плану, спрямованого проти цивільних осіб. По-друге, напад повинен здійснюватися із відома або за підтримки держави чи організації, що підкреслює організований характер злочинів. По-третє, суб'єктивна сторона злочину передбачає умисел особи, яка усвідомлює контекст своїх дій та їх спрямованість проти цивільного населення.

Прецеденти міжнародних трибуналів, зокрема Міжнародного кримінального трибуналу для колишньої Югославії (МТКЮ) та Міжнародного кримінального трибуналу для Руанди (МТР), відіграють важливу роль у формуванні практики застосування норм про злочини проти людяності. У справах, розглянутих МТКЮ, зокрема "Прокурор проти Крстіча" та "Прокурор проти Тадіча", було визначено критерії систематичності та масштабності нападів, а також підтверджено, що депортація цивільного населення може кваліфікуватися як злочин проти людяності. Аналогічно, МТР у своїх рішеннях підкреслював значення умислу та організованості дій для кваліфікації злочинів [8].

Застосування цих прецедентів до ситуації з примусовою депортацією українців дозволяє зробити висновок про наявність усіх необхідних елементів для кваліфікації дій як злочину проти людяності. Систематичність депортацій, їх масштабність, спрямованість проти цивільного населення та здійснення

за участі держави-агресора свідчать про відповідність дій встановленим критеріям. Це створює правові підстави для притягнення до міжнародної кримінальної відповідальності осіб, причетних до організації та здійснення депортацій, що є важливим кроком до відновлення справедливості та запобігання подібним злочинам у майбутньому.

Дії російської федерації щодо примусового переміщення українського цивільного населення становлять серйозне порушення норм міжнародного гуманітарного права. Незаконне переміщення цивільних осіб з окупованих територій без їхньої згоди суперечить положенням Женевської конвенції 1949 року. Стаття 49 цієї Конвенції забороняє індивідуальні або масові примусові переміщення та депортації осіб з окупованої території на територію окупанта чи третьої держави [12]. Такі дії кваліфікуються як серйозні порушення міжнародного права і можуть бути розглянуті як воєнні злочини.

Окремої уваги заслуговує примусове розлучення дітей з батьками, незаконне усиновлення та зміна громадянства без згоди законних представників, що суперечать Конвенції ООН про права дитини 1989 року. Стаття 8 цієї Конвенції гарантує право дитини на збереження своєї ідентичності, включаючи громадянство, ім'я та сімейні зв'язки [7]. Втручання в ці права без законних підстав є неприпустимим і вимагає міжнародного засудження.

Безумовно, відповідальність за такі порушення лежить як на державі, так і на індивідах, причетних до їх здійснення. Концепція державної відповідальності передбачає, що держава зобов'язана відшкодувати шкоду, заподіяну їй протиправними діями або бездіяльністю, які порушують міжнародні зобов'язання. У даному випадку російська федерація має бути притягнута до відповідальності за порушення норм міжнародного гуманітарного права та прав людини, що може включати зобов'язання щодо репарацій, реституції та гарантій неповторення.

Індивідуальна кримінальна відповідальність посадових осіб є невід'ємною складовою міжнародного кримінального правосуддя. Особи, які віддавали накази, планували або безпосередньо здійснювали незаконне переміщення цивільного населення, мають бути притягнуті до відповідальності за злочини проти людяності та воєнні злочини згідно з Римським статутом Міжнародного кримінального суду. Стаття 27 Статуту наголошує, що офіційне становище особи, включаючи статус глави держави чи уряду, не звільняє її

від кримінальної відповідальності та не є підставою для пом'якшення покарання [14].

Притягнення до відповідальності як держави, так і окремих індивідів має важливе значення для відновлення справедливості та попередження подібних злочинів у майбутньому. Міжнародна спільнота повинна використовувати наявні правові механізми, включаючи судові та квазісудові інституції, для забезпечення невідворотності покарання та утвердження верховенства права на міжнародній арені.

Примусова депортація українців під час російсько-української війни має серйозні наслідки для України як на гуманітарному, так і на соціально-економічному рівнях. Як правило, травматичний досвід примусової депортації викликає серйозні психологічні розлади, такі як посттравматичний стресовий розлад, депресія та тривожність. Особливо вразливими є діти та підлітки, які можуть зазнати порушень у розвитку, труднощів з навчанням та соціальною адаптацією. Відсутність доступу до кваліфікованої психологічної допомоги поглиблює ці проблеми, що може мати довгострокові негативні наслідки для суспільства в цілому.

Соціально-економічні наслідки примусової депортації також є значними і багатограними, адже втрата трудових ресурсів внаслідок депортації кваліфікованих працівників негативно впливає на економічний потенціал країни. Зменшення робочої сили призводить до скорочення виробництва, зниження продуктивності та уповільнення економічного зростання, що ускладнює відновлення економіки після конфлікту та знижує конкурентоспроможність України на міжнародному ринку.

Отже, примусова депортація українців має комплексний негативний вплив на країну, поглиблюючи гуманітарні кризи та ускладнюючи соціально-економічний розвиток. Для подолання цих наслідків необхідні скоординовані дії державних органів, міжнародних організацій та громадянського суспільства, спрямовані на захист прав постраждалих, забезпечення їхньої реінтеграції та відновлення нормальних умов життя.

Міжнародна реакція на примусову депортацію українців під час російсько-української війни є ключовим елементом у боротьбі з порушеннями міжнародного права та захисту прав людини. Міжнародні організації, такі як Організація Об'єднаних Націй (ООН), Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) та Рада Європи, відіграють важливу роль у моніторингу ситуації,

засудженні порушень та розробці рекомендацій щодо їхнього припинення.

ОБСЄ здійснює моніторинг ситуації через Спеціальну моніторингову місію в Україні, яка збирає інформацію про порушення прав людини та міжнародного гуманітарного права. Доповіді ОБСЄ використовуються для інформування міжнародної спільноти та сприяють підвищенню прозорості щодо подій на місцях. Рада Європи також активно залучена до питання, зокрема через діяльність Комісара Ради Європи з прав людини, який висловлює занепокоєння щодо ситуації та закликає до дотримання прав людини.

Резолюції та заяви міжнародної спільноти мають важливе значення для формування міжнародного тиску на державу, що порушує норми права. Багато держав та міжнародних організацій оприлюднили заяви, в яких засуджують примусову депортацію українців та вимагають негайного припинення таких дій. Ці документи не лише висловлюють позицію міжнародної спільноти, але й створюють правову та моральну основу для подальших дій з притягнення винних до відповідальності.

Правові шляхи притягнення до відповідальності за злочини, пов'язані з примусовою депортацією, включають як міжнародні, так і національні механізми. Міжнародний Кримінальний Суд (МКС) має юрисдикцію щодо злочинів проти людяності та воєнних злочинів, які відбуваються на території держав-учасниць Римського статуту або за участю їхніх громадян. Україна, хоча не є державою-учасницею Статуту, визнала юрисдикцію МКС щодо злочинів, скоєних на її території з 2014 року. Це відкриває можливості для розслідування та переслідування осіб, відповідальних за примусову депортацію українців.

Національні та міжнародні судові процеси також можуть бути ефективними засобами притягнення до відповідальності. Національні суди України можуть здійснювати кримінальне переслідування осіб, причетних до злочинів на її території, навіть за їхньої відсутності, відповідно до принципу універсальної юрисдикції. Крім того, інші держави можуть застосовувати принцип універсальної юрисдикції щодо найтяжчих міжнародних злочинів, якщо це передбачено їхнім законодавством.

Міжнародні судові інстанції, такі як Міжнародний суд ООН, можуть розглядати міждержавні спори щодо порушення міжнародних зобов'язань. Україна вже подала низку позовів проти росії до Міжнародного суду ООН та Європейського суду з прав людини, звинувачуючи її в порушенні міжнародного

права. Хоча ці процеси є тривалими, вони мають важливе значення для встановлення правди та юридичного визнання порушень.

Перспективи вирішення проблеми примусової депортації українців та розробка рекомендацій для подальших дій є надзвичайно важливими для відновлення справедливості та дотримання норм міжнародного права. Стратегії повернення депортованих ґрунтуються на активній міжнародній співпраці, спрямованій на забезпечення безпечного та добровільного повернення постраждалих осіб до України. Держава повинна залучити міжнародні організації, такі як ООН, ОБСЄ та Рада Європи, для координації зусиль у цьому напрямку. Спільні дипломатичні зусилля та укладення багатосторонніх угод можуть сприяти створенню механізмів, що забезпечать ефективну репатріацію депортованих. Важливо також налагодити комунікацію з неурядовими організаціями та правозахисними інституціями, які можуть надати додаткову підтримку та ресурси для реалізації цих стратегій.

Реабілітаційні програми для постраждалих є невід'ємною складовою процесу повернення, адже після пережитих травм депортовані особи потребують комплексної допомоги, що включає медичну, психологічну та соціальну підтримку. Держава повинна розробити та впровадити програми реінтеграції, які сприятимуть відновленню психічного здоров'я постраждалих, їхньому поверненню до нормального життя та інтеграції в суспільство. Особлива увага має бути приділена дітям, які зазнали депортації, забезпечуючи їм доступ до освіти, медичної допомоги та сімейного оточення.

Запобігання майбутнім порушенням вимагає посилення міжнародного контролю та ефективних механізмів реагування на порушення. Міжнародна спільнота повинна підвищити рівень моніторингу ситуації в регіоні конфлікту, використовуючи можливості міжнародних місій та спеціальних представників. Це дозволить оперативно виявляти та документувати порушення, надаючи можливість своєчасно реагувати на них. Координація дій між державами та міжнародними організаціями сприятиме більш ефективному контролю та підвищенню відповідальності сторін конфлікту.

Розробка ефективних санкційних механізмів є важливим інструментом для впливу на держави та осіб, які порушують міжнародне право. Санкції повинні бути спрямовані на ключові сфери, такі як економіка, фінанси та дипломатичні відносини, щоб створити зна-

чний тиск на злочинців. Важливо забезпечити узгодженість санкційних заходів між різними державами та організаціями, що підвищить їхню ефективність. Крім того, необхідним є застосування індивідуальних санкцій проти посадових осіб, відповідальних за організацію депортацій.

Таким чином, вирішення проблеми примусової депортації українців потребує комплексного підходу, що поєднує міжнародну співпрацю, правові механізми та гуманітарні заходи. Забезпечення безпечного повернення постраждалих, їхня реабілітація та інтеграція в суспільство, а також запобігання майбутнім порушенням є ключовими елементами цієї стратегії. Ефективна реалізація цих рекомендацій сприятиме зміцненню міжнародного правопорядку та захисту прав людини.

Висновки. Проаналізувавши юридичну кваліфікацію примусової депортації українців як злочину проти людяності в контексті триваючого російсько-української війни, можна зробити висновки щодо порушення міжнародного права. Передусім, ця практика являє собою грубе порушення Женевських конвенцій та Римського статуту Міжнародного Кримінального Суду, що регулюють захист цивільного населення під час війни. Примусова депортація спричиняє значні психологічні, соціальні та економічні втрати для постраждалих, водночас становлячи загрозу регіональній та міжнародній безпеці.

Юридичне переслідування та міжнародне визнання цих актів як злочинів проти людяності відіграє ключову роль у запобіганні подібних злочинів у майбутньому. Прецеденти, які можуть бути встановлені в результаті міжнародних судових процесів, забезпечують юридичну базу для оцінки подібних дій та надають засоби для відповідальності винних сторін. Захист прав постраждалих та відновлення їх гідності є основними завданнями міжнародних організацій та судових інституцій у цій області.

Наукове співтовариство має продовжити дослідження впливу примусової депортації на різні аспекти життя постраждалих, включаючи довгострокові психологічні наслідки та соціально-економічні втрати. Такі дослідження можуть сприяти розробці ефективніших програм психологічної реабілітації та соціальної інтеграції постраждалих, а також зміцненню правових механізмів захисту цивільного населення в умовах військових конфліктів.

Існує потреба у подальшому вивченні міжнародних механізмів притягнення до відповідальності держав, які вчиняють або сприяють

примусовій депортації. Міжнародний кримінальний суд та інші міжнародні трибунали мають важливе значення в цьому процесі, але потрібно розглянути ефективність існуючих інструментів та потенційне введення нових правових норм та санкцій.

Забезпечення прав людини та міжнародного правопорядку у контексті примусової

депортації вимагає координації зусиль на рівні національних держав, міжнародних організацій та незалежних правозахисних груп. Це включає не тільки юридичні заходи, але й дипломатичні ініціативи, спрямовані на попередження порушень та захист найбільш вразливих верств населення від насильницьких переселень.

Література:

1. Алейник В. Головні виклики для України під час повномасштабної російсько-української війни (в контексті дослідження політичної свідомості суспільства). *Humanities studies*. 2023. № 15. С. 133–141. URL: <https://doi.org/10.32782/hst-2023-15-92-16>.
2. Горбань М. «Може вважатися злочином проти людяності»: звіт ОБСЄ щодо депортації Росією українських дітей. *Radio Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/zvit-obsye-pro-deportatsiyi-ukrayinskykh-ditey-rosiyeyu/32396448.html>.
3. «Діти для Путіна»: фільм-розслідування від The Kyiv Independent про депортацію українських дітей - Українська Гельсінська спілка з прав людини. *Українська Гельсінська спілка з прав людини*. URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/dity-dlia-putina-film-rozsliduvannia-vid-the-kyiv-independent-pro-deportatsiyi-ukrayinskykh-ditey/> (дата звернення: 14.11.2024).
4. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року (укр/рос) : Протокол Орг. Об'єдн. Націй від 08.06.1977 : станом на 8 груд. 2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text.
5. Колотуха І. Значення Нюрнберзького трибуналу для розвитку міжнародного кримінального судочинства. *Вісник Львівського університету ім. Івана Франка. Серія міжнародні відносини*. 2007. Вип. 22. С. 145–149.
6. Конвенція про захист цивільного населення під час війни (укр/рос) : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 12.08.1949 : станом на 23 лют. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text.
7. Конвенція про права дитини. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021.
8. Кучер О. Б. Еволюція статусу потерпілих у міжнародному кримінальному праві: від Міжнародного кримінального трибуналу для колишньої Югославії до Міжнародного кримінального суду. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 4. С. 364–367.
9. Михайлов Д., Прізова В. Кількість прийнятих РФ дітей, яку озвучила Львова-Белова, може бути завищена – Герасимчук. *Суспільне. Новини*. URL: <https://suspilne.media/540811-gerasimcuk-sprostuvala-zaavi-lvovoi-belovoi-sodo-700-tisac-vivezenih-do-rf-ukrayinskih-ditej/>.
10. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : Пакт Орг. Об'єдн. Націй від 16.12.1966 : станом на 19 жовт. 1973 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.
11. Островська Б. В. Діти війни: незаконна депортація, насильницьке переміщення та репатріація. *New Ukrainian law*. 2023. № 2. С. 60–72. URL: <https://doi.org/10.51989/nul.2023.2.8>.
12. Питання виконання Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 31.05.2022 № 434-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/434-2022-p#Text>.
13. Прус І. М. Правовий захист жінок під час російсько-української війни. *New ukrainian law*. 2023. № 2. С. 134–139. URL: <https://doi.org/10.51989/nul.2023.2.18>.
14. Римський статут міжнародного кримінального суду : Статут Міжнар. судів від 17.07.1998 : станом на 21 серп. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text.
15. Смирнов М. І. Спеціальний міжнародний трибунал АД НОС щодо злочину агресії Росії проти України як механізм для розслідування та притягнення до відповідальності країни-агресора за найтяжчий міжнародний злочин міжнародно-правові та юрисдикційні аспекти. *Kyiv law journal*. 2023. № 1. С. 403–410. URL: <https://doi.org/10.32782/klj/2023.1.62>.